

ТЕМА 14. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ

План:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів.

2. Самоправство (ст. 356 КК України).

3. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України).

4. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України).

5. Захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341 КК України).

6. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України).

7. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України).

8. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України).

9. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України).

10. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України).

11. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи (ст. 353 КК України).

12. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК України).

13. Умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі (ст. 360 КК України).

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів згруповані у XV розділі КК України.

Родовий об'єкт – авторитет та нормальна діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, журналістів, які полягають у відносинах, що виникають у зв'язку із здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій або професійної діяльності в межах їх прав і обов'язків, а також реалізації гарантованих конституцією прав.

Безпосереднім об'єктом (основним) можуть бути:

- авторитет суспільного і державного ладу України;
- нормальна діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, службових осіб, представників громадськості, журналістів;
- дійсність та збереженість документів, штампів, печаток, інформації автоматизованих систем;
- нормальне функціонування ліній зв'язку, повітряного мовлення тощо.

Безпосереднім об'єктом (додатковим) можуть бути:

- життя, здоров'я, честь, воля, гідність особи;
- власність, громадський порядок;
- екологічна безпека;
- психічна чи тілесна недоторканість.

Предмет притаманний не всім цим кр. пр., проте у більшості випадків передбачений законом (наприклад, державні символи України: Державний Прапор України (ч. 1 ст. 338, ст. 339 КК України); Державний Гімн України (ч. 1 ст. 338 КК України); Державний Герб України (ч. 1 ст. 338 КК України).

Об'єктивна сторона переважної більшості кр. пр. проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян вчиняються шляхом дії, однак не виключає наявності пасивної поведінки, тобто бездіяльності особи (ст. 340, ст. 351 КК України).

Зовнішній прояв поведінки винної особи може бути різноманітним, але в ряді випадків законодавець вказує конкретні способи (наприклад, із застосуванням насильства (ст. 340 КК України).

За особливостями конструкції кр. пр. проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян як з матеріальними, так і з формальними складами. У кр. пр. з матеріальним складом, яких значно менше, ніж із формальним складом, належить встановлювати наявність необхідного причинного зв'язку.

Суб'єкт цих кр. пр., як правило, фізична осудна особа, яка досягла 16 річного віку, тобто *загальний суб'єкт*.

Проте при вчиненні деяких кр. пр.: за заподіяння умисних тяжких, середньої тяжкості тілесних ушкоджень, смерті або умисне знищення майна при обтяжуючих обставинах – вік суб'єкта *14 років* (ч. 2, 3 ст. ст. 345, 346, 350 КК України; ст.ст. 348 і 349 КК України; ч. 2 ст.ст. 347 і 352 КК України).

При вчиненні ряду кр. пр. має місце *спеціальний суб'єкт*, зокрема: службова особа (ст. 340, ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344, ст. 351, ст. 357 КК України), працівник державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою (ст. 354 КК України).

Суб'єктивна сторона даних кр. пр. в переважній більшості характеризується умисною формою вини у вигляді *прямого умислу*. При вчиненні деяких кр. пр. суб'єктивне ставлення до суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті повинно виражатись у необережній формі вини, тобто має місце *змішана форма вини*.

Мотив і мета при вчиненні багатьох цих кр. пр. на кваліфікацію не впливають, тобто можуть бути різноманітними. Проте при вчиненні ряду кр. пр. вони мають значення для кваліфікації вчиненого в силу того, що безпосередньо вказані у статті (наприклад, **мета**: незаконне користування будівлями чи спорудами або перешкоджання нормальній діяльності підприємств, установ, організацій (ст. 341 КК України); **мотив**: користь або інші особисті інтереси (ст. 357 КК України).

В ст.ст. 345 і 346, 347, 348 КК України мотив і мета прямо не вказані в законі, але вони безпосередньо витікають із змісту понять цих кр. пр.: це – перешкодити діяльності потерпілих, помста за їх діяльність.

2. Самоправство (ст. 356 КК України)

Безпосереднім об'єктом кр. пр. є авторитет органів державної влади та місцевого самоврядування в частині забезпечення встановленого законодавством порядку реалізації фізичними та юридичними особами своїх прав та вчинення юридично значимих дій.

Об'єктивна сторона цього кр. пр. характеризується сукупністю таких ознак:

- 1) самовільне, всупереч встановленому законом порядку, вчинення будь-яких дій;
- 2) оспорюваність правомірності цих дій;
- 3) заподіяння ними значної шкоди інтересам громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника;
- 4) причинний зв'язок між такими діями винного та спричиненням значної шкоди.

Самовільне вчинення будь-яких дій має місце тоді, коли винний їх здійснює на свій розсуд, так, як йому забажалося, всупереч передбаченому законодавством порядку, тобто незаконними методами, без законних повноважень (наприклад, проникнення до житла боржника та вилучення майна в рахунок сплати боргу, розпорядження без згоди одним із подружжя майном,

що перебуває у спільній сумісній власності подружжя, самовільне зайняття земельної ділянки або житла, які, на думку особи, їй мають бути передані, тощо).

По-перше, самовільне вчинення будь-яких дій має місце тоді, коли винний на свій розсуд реалізовує своє дійсне або уявне право (удаване) всупереч встановленому нормативно-правовими актами порядку. Слід наголосити, що за ст. 356 КК кримінальна відповідальність настає незалежно від того, **дійсне право** (таке, яке існує на підставі закону або правочину) або **уявне право** (помилкове уявлення особи про наявність у неї певного права) реалізує особа з порушенням встановленого законодавством порядку.

По-друге, для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 356 КК принципове значення має лише те, що винна особа діє так, як вона вважає за потрібне, чим порушує певний передбачений законом порядок здійснення подібних дій, у зв'язку з чим їх правомірність оспорується, і такі дії спричинили потерпілому значну шкоду.

Оспорюваність правомірності самовільних дій як *обов'язкова ознака об'єктивної сторони* самоправства означає, що інша фізична або юридична особа вважає ці дії неправомірними, вчиненими всупереч закону, і в будь-якій формі відкрито і зрозуміло для винного не погоджується з такими діями, оскаржує їх, робить спроби перешкодити їх здійсненню.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони самоправства є також наслідки у виді спричинення **значної шкоди інтересам** громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника. Поняття «значна шкода» у складі цього кр. пр. є оціночним. **Значною** може бути визнана шкода, яка має як матеріальний, так і нематеріальний характер.

Суб'єктом кр. пр. може бути особа, яка досягла **16 років**. Працівник правоохоронного органу, який вчинив самоправні дії, несе відповідальність за ст. 365 КК України.

Суб'єктивна сторона цього кр. пр. характеризується виною у формі **прямого умислу щодо самовільних дій**. Суб'єкт кр. пр. усвідомлює, що без належного дозволу всупереч установленому законом порядку вчиняє дії, які оспоруються іншою особою.

Актуальним є питання відмежування самоправства **від самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва** адже до моменту включення до КК України ст. 197-1 такі діяння цілком виправдано розцінювались як самоправство і кваліфікувались за ст. 356 КК України.

У практичній діяльності також можуть виникнути ускладнення при відмежуванні самоправства від примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК України).

3. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України)

Безпосереднім об'єктом кр. пр., передбаченого ст. 357 КК України, є встановлений законодавством порядок обігу і використання офіційних та деяких приватних документів, який забезпечує нормальну діяльність підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, а також права і законні інтереси громадян, порядок документального посвідчення фактів, які мають юридичне значення.

Предметом розглядуваного кр. пр. є: 1) офіційні документи (у тому числі електронні), штампи, печатки або приватні документи, що знаходяться на підприємствах, в установах чи організаціях (ч.1 ст. 357 КК України) 2) особливо важливі документи, штампи печатки (ч. 2 ст. 357 КК України); 3) паспорт або інший важливий особистий документ (ч. 3 ст. 357 КК України).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію» **документом** визнається матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі. Під документом як предметом аналізованого кр. пр. слід розуміти не лише ділові папери, які підтверджують факти, що мають юридичне значення, а й інші матеріальні об'єкти, наділені здатністю посвідчувати такі факти (фотографії, фотоплівки, аудіо- та відеоплівки, відтиски тощо).

Згідно зі ст. 5 ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» **електронним** визнається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму.

Штампи і печатки – це спеціальні форми (прилади, кліше), на яких містяться рельєфні або заглиблені дзеркальні відображення текстів, малюнків, інших позначок і які призначені для отримання відбитків на папері, сургучі, воску, металі, інших матеріалах.

Предметом кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 357 КК України, виступають **будь-які офіційні документи**, а не лише ті, які надають права або звільняють від **обов'язків**.

Відповідно до примітки до ст. 358 КК України під **офіційним документом** слід розуміти документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи – докази у правозастосовчій діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити.

Приватні документи (наприклад, заяви, скарги) визнаються предметом кр. пр., караного за ст. 357 КК України, за умови, що вони знаходяться на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності або у віданні уповноважених працівників цих підприємств, установ, організацій (при супроводі вантажів, у відрядженні тощо).

Паспорт є документом, що посвідчує особу власника та підтверджує громадянство людини. До **інших важливих особистих документів** слід відносити посвідчення, військовий квиток, трудову книжку, диплом про закінчення вищого закладу освіти, свідоцтво про народження, проїзний документ дитини, картку фізичної особи – платника податків, інші офіційні або приватні документи, які засвідчують важливі факти і події в житті людини і втрата яких істотно ускладнює реалізацію її прав, свобод і законних інтересів. Предметом кр. пр., передбаченого ч. 3 ст. 357 КК України, є паспорт громадянина України та підданого іншої держави, а також інші важливі особисті документи іноземців.

Об'єктивна сторона кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 357 КК України, виражається у таких альтернативних діях стосовно відповідних документів, штампів, печаток:

- 1) викрадення (ч. 1 ст. 357 КК України);
- 2) привласнення (ч. 1 ст. 357 КК України);
- 3) вимагання (ч. 1 ст. 357 КК України);
- 4) заволодіння шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 357 КК України);
- 5) заволодіння шляхом зловживання особи своїм службовим становищем (ч. 1 ст. 357 КК України);
- 6) знищення (ч. 1 ст. 357 КК України);
- 7) пошкодження (ч. 1 ст. 357 КК України);
- 8) приховування (ч. 1 ст. 357 КК України);
- 9) у незаконному заволодінні будь-яким способом паспортом або іншим важливим особистим документом (ч. 3 ст. 357 КК України).

Застосування у процесі вилучення предметів насильства не охоплюється цією статтею і вимагає додаткової кваліфікації.

Під **викраденням** слід розуміти вилучення документів, штампів або печаток із офіційного обігу підприємств, установ, організацій і заволодіння ними шляхом крадіжки, грабежу або розбою.

Знищення – це дії, внаслідок яких документи, штампи і печатки приводяться у стан, який повністю і назавжди виключає їх використання за цільовим призначенням (спалення).

Пошкодження – це таке заподіяння шкоди документу, штампу або печатці, коли їх використання за цільовим призначенням без відновлювальних заходів істотно ускладнюється або стає повністю неможливим (документ розривається на шматки, відбувається часткове витравлювання його тексту або заливання фарбою, окремі аркуші вилучаються з матеріалів судової справи тощо).

Приховування – це відмінне від викрадення, привласнення, заволодіння шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем утаювання документів, штампів, печаток, переміщення їх з місць належного зберігання, внаслідок чого підприємство, установа, організація або громадянин позбавляються можливості використовувати зазначені предмети за їх цільовим призначенням.

Розглядуване кр. пр. визнається *закінченим* з моменту вчинення хоча б однієї з дій, зазначених у диспозиції ч. 1 ст. 357 КК України, або з моменту заволодіння паспортом чи іншим важливим особистим документом (ч. 3 ст. 357 КК України). Подальше використання документів, штампів, печаток за наявності для цього підстав повинне одержати самостійну кримінально-правову оцінку (наприклад, за ст.ст. 190, 192 КК України).

Суб'єкт кр. пр., передбаченого ст. 357 КК України, *загальний*. Проте суб'єктом заволодіння документами, штампами, печатками шляхом зловживання службовим становищем може бути лише *службова особа*, а суб'єктом привласнення може бути особа, якій зазначені предмети ввірені чи знаходяться в її віданні.

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується *прямим умислом*. Якщо предметом посягання виступають особливо важливі документи, штампи, печатки, умислом винного має охоплюватись усвідомлення специфічних ознак предмета кр. пр.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 357 КК України, є *мотив* – корисливий або інші особисті інтереси. Такі інтереси можуть виявлятися у прагненні уникнути відповідальності за вчинене правопорушення, помститися особам, які відповідають за збереження документів, тощо.

На кваліфікацію незаконного заволодіння будь-яким способом паспортом або іншим важливим особистим документом мотиви вчинення діяння не впливають. Щоправда, ч. 3 ст. 357 КК України може бути інкримінована особі лише у разі, коли встановлено, що її умисел був спрямований саме на заволодіння відповідним документом. Якщо заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом фактично відбулося за відсутності умислу на це (наприклад, під час крадіжки валізи з іншим майном), дії винного утворюють склад відповідного кр. пр. проти власності.

Водночас, якщо умисел винного був невизначеним, і серед речей, якими заволоділа особа, що вчинила кр. пр., виявились і відповідні документи, вчинене має кваліфікуватись за сукупністю кр. пр. – і як незаконне заволодіння важливим особистим документом, і як той чи інше кр. пр. проти власності.

Кваліфікуючими ознаками у кр. пр. за ч. 1 ст. 357 КК України, є:

1) спричинення ним порушення роботи підприємства, установи чи організації; (наприклад, неможливість або ускладнення виконання ними своїх функцій внаслідок втрати того або іншого документа (штампу, печатки) -

фінансових і господарських операцій, видачі громадянам необхідних документів тощо);

2) вчинення його щодо особливо важливих документів, штампів, печаток (ч. 2 ст. 357 КК України) (наприклад, записів актів громадянського стану).

4. Підrobлення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підrobлених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України)

Безпосередній об'єкт кр. пр., передбачених цією нормою є встановлений законодавством порядок обігу і використання офіційних та деяких приватних документів, який забезпечує нормальну діяльність підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, а також права і законні інтереси громадян, порядок документального посвідчення фактів, які мають юридичне значення.

Предметом кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 358 КК України, є:

1) посвідчення або інший офіційний документ, який видається чи посвідчується підприємством, установою, організацією, громадянином-підприємцем, нотаріусом, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, особою, яка уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, державним виконавцем, приватним виконавцем, аудитором чи іншою особою, яка має право видавати чи посвідчувати такі документи, і який надає права або звільняє від обов'язків;

2) печатки, штампи чи бланки підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності, інші офіційні печатки, штампи чи бланки.

Посвідчення – це документ, який містить відомості про володільця і офіційно посвідчує його особу та (або) правовий статус. **Іншими офіційними документами** можуть визнаватися, наприклад, атестат про повну загальну середню освіту, диплом про закінчення вищого навчального закладу, трудова книжка, рішення суду, виконавчий лист або інший виконавчий документ, листок тимчасової непрацездатності, свідоцтво про шлюб, розірвання шлюбу тощо.

Така характеристика предмета кр. пр., як надання прав або звільнення від обов'язків означає, що з точки зору кваліфікації за ч. 1 ст. 358 КК України документами визнаються письмові акти, тобто предмети, на яких певна інформація зафіксована за допомогою письмових знаків. При цьому не має значення, якою мовою виконано документ, з якого матеріалу він виготовлений, а також спосіб виконання письмових знаків (від руки, друкарська машинка, комп'ютер, типографськими способами тощо).

Законодавча вказівка на надання прав і звільнення від обов'язків як на змістовну ознаку документа – предмета кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 358 КК України, є умовною: насправді документи як такі не надають прав і не звільняють від обов'язків; підставами виникнення, зміни і припинення прав та обов'язків є юридичні факти, а документи лише посвідчують ці факти.

Водночас **предметом** кр. пр., передбаченого ч. 2 ст. 358 КК України, є будь-які офіційні документи (у тому числі особисті документи особи), а не лише ті з них, які надають права чи звільняють від обов'язків.

Бланк – це аркуш паперу з відбитком на ньому штампу або інший документ з частково надрукованим друкарським або іншим способом текстом, який для остаточного складання документа потребує подальшого заповнення відповідних реквізитів.

Документи, штампи і печатки визнаються офіційними, якщо їх зміст стосується відносин, врегульованих правом, і якщо вони видаються або у встановленому законодавством порядку для посвідчення конкретних подій і фактів, що мають юридичне значення.

Предметом кр. пр., передбаченого ч. 4 ст. 358 КК України, має визнаватись будь-який документ, а не лише той, за підроблення, складання або видачу якого відповідальність встановлено у ч. 1 і ч. 2 аналізованої статті. Із тексту кримінального закону випливає, що каране за ч. 4 ст. 358 КК України використання може стосуватись не лише тих документів, які надають права або звільняють від обов'язків.

Особистими документами особи, згаданими у ч. 2 ст. 358 КК України, слід визнавати офіційні документи, які посвідчують ті події і факти, що стосуються безпосередньо особи (це, наприклад, довідки – про місце роботи, навчання або проживання особи, розмір її заробітної плати тощо). Різновидом особистого документа особи є особовий документ – документ, що посвідчує особу власника, його права, обов'язки, суспільний стан, а також може містити біографічні або інші відомості про особу.

Об'єктивна сторона аналізованого кр. пр. може набувати вигляду:

- 1) підроблення посвідчення або іншого офіційного документа (ч. 1, ч. 2 ст. 358 КК України);
- 2) збуту підробленого офіційного документа (ч. 1, ч. 2 ст. 358 КК України);
- 3) виготовлення підроблених печатки, штампу або бланку (ч. 1, ч. 2 ст. 358 КК України);
- 4) збуту таких штампів, печаток, бланків (ч. 1, ч. 2 ст. 358 КК України);
- 5) складання або видачі підробленого офіційного документа (ч. 2 ст. 358 КК України);
- 6) використання завідомо підробленого документа (ч. 4 ст. 358 КК України).

Під **підробленням** документа потрібно розуміти як повне виготовлення сфальсифікованого документа, так і часткову фальсифікацію змісту справжнього документа.

Збутом підроблених документів, штампів, печаток, бланків слід розуміти будь-яке оплатне чи безоплатне відчуження цих предметів та запускання їх в обіг, здійснюване особою, яка усвідомлює їх характер (продаж, обмін, дарування, передача в рахунок погашення боргу тощо).

Придбання підробленого документа з метою його використання є готуванням до використання завідомо підробленого документа. Згідно з ч. 2 ст. 14 КК України така поведінка не є кримінально протиправною, однак за наявності до цього підстав вчинене може розцінюватись як підбурювання до кр. пр., передбаченого ч. 1 або ч. 2 ст. 358 КК України.

Виготовлення підроблених штампів, бланків або печаток означає повне виготовлення сфальсифікованих форм і бланків, а також внесення змін у справжні штампи, печатки або бланки, що спотворює їх належний зміст. Способом такого виготовлення може бути вирізання на гумі, лінолеумі, шкірі, дереві або гравіювання на м'яких металах.

Складання підробленого офіційного документа – це створення документа, який, будучи правильно оформленим із зовнішнього боку, містить відомості, що повністю або частково не відповідають дійсності.

Видача підробленого офіційного документа означає передачу документа зацікавленій особі, вчинену як тим, хто цей документ склав чи підробив, так і тим працівником юридичної особи, який не вчиняв його складання або підроблення.

Кр. пр., передбачене ч. 1 або ч. 2 ст. 358 КК України, вважається закінченим з моменту вчинення однієї з дій, які альтернативно становлять його об'єктивну сторону.

Використання завідомо підробленого документа, виокремлене в самостійний склад кр. пр. (ч. 4 ст. 358 КК України), може бути вчинене одним із двох способів: 1) пред'явлення документа; 2) подання документа.

При *пред'явленні документа* суб'єкт, видаючи підробку за справжній документ, знайомить з його змістом інших осіб. При цьому підроблений документ залишається у володінні винного (наприклад, пред'явлення підробленого посвідчення водія співробітнику поліції), й у разі невикриття підробки вона може бути використана винним знову.

Кримінально каране *використання завідомо підробленого документа* відсутнє, якщо ознайомлення з його змістом відбувається всупереч волі володільця такого документа (наприклад, у разі затримання особи співробітником поліції вилучають у неї підроблений паспорт і вивчають його).

Використання завідомо підробленого документа є *закінченим* кр. пр. з моменту, коли документ пред'явлено або подано винним незалежно від того, чи вдалося йому досягти поставленої мети. Незаконне придбання права або звільнення від обов'язку внаслідок використання підробленого документа знаходиться поза межами складу цього кр. пр. Наступне безперервне або періодичне користування тими чи іншими правами на підставі раніше поданого або пред'явленого документа не перетворює кр. пр., передбачене ч. 4 ст. 358 КК України, у триваючий або продовжуваний.

Суб'єкт кр. пр., передбаченого ч. 1 ст. 358 КК України, – *загальний*. **Суб'єкт за ч. 2 ст. 358 КК України**, є *спеціальним* – це працівник юридичної особи будь-якої форми власності, який водночас не повинен бути службовою

особою, а так само приватним підприємцем, аудитором, оцінювачем, адвокатом або іншою особою, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Під працівником юридичної особи треба розуміти фізичну особу, яка безпосередньо власною працею виконує в юридичній особі трудову функцію згідно з укладеним з роботодавцем трудовим договором. Якщо офіційний документ підроблюється працівником не юридичної особи, а фізичної особи-підприємця, вчинене за наявності підстав має кваліфікуватись за ч. 1 ст. 358 КК України.

Особа, яка виготовила підроблений документ і потім його використала, підлягає відповідальності лише за підроблення документа за ч. 1 ст. 358 КК України. Службова особа за службове підроблення підлягає відповідальності за ст. 366 КК України.

Суб'єктивна сторона кр. пр. характеризується *прямим умислом*. Обов'язковою суб'єктивною ознакою підроблення офіційного документа, виготовлення підроблених печатки, штампа або бланку (ч. 1 ст. 358 КК України) є *мета* використання зазначених предметів як підроблювачем, так і іншою особою, обов'язковою ознакою підроблення офіційного документа (ч. 2 ст. 358 КК України) – мета його використання або збуту підроблювачем, а обов'язковою ознакою виготовлення підроблених офіційних печатки, штампа або бланку (ч. 2 ст. 358 КК України) – мета їх збуту. Складання і видача завідомо підробленого офіційного документа відповідним суб'єктом (ч. 2 ст. 358 КК України) визнаються кр. пр. незалежно від мети, яку переслідувала винна особа.

Кваліфікуючими ознаками кр. пр., передбаченого ч. 1 або ч. 2 ст. 358 КК України, є вчинення його:

- 1) повторно;
- 2) за попередньою змовою групою осіб.

5. Захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341 КК України)

Основний безпосередній об'єкт – нормальна діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян; нормальна робота будь-яких інших підприємств, установ, організацій.

Додатковий обов'язковий об'єкт – відносини власності або встановлений порядок користування будівлями чи спорудами.

Предмет – будівлі і споруди, які забезпечують діяльність органів державної влади (законодавчої, виконавчої, судової), органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Об'єктивна сторона – суспільно небезпечне діяння, яке виражається захопленням державних або громадських будівель і споруд, тобто у встановленні незаконного контролю над вказаними об'єктами повністю або частково.

Закінченим кр. пр. вважається з моменту фактичного захоплення всієї будівлі чи споруди або її частини.

Суб'єкт – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку.

Суб'єктивна сторона – *прямий умисел* + **мета** незаконно користуватися захопленими будівлею чи спорудою або перешкодити нормальній діяльності підприємств, установ, організацій.

6. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України)

Безпосередній об'єкт – нормальна діяльності правоохоронних органів та інших органів державної влади, громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону та законних військових формувань на території України.

Потерпіла особа:

1) *представники влади* (ч. 1 ст. 342 КК України) – це працівники державних органів і установ, які наділені правом у межах своєї компетенції висувати вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. Це, наприклад, народні депутати і депутати місцевих рад тощо;

2) *працівники правоохоронних органів* (ч. 2 ст. 342 КК України) – це працівники органів: прокуратури, НПУ, СБУ, ВСПЗС, НАБУ, органів охорони державного кордону, органів доходів і зборів, органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, органів державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, розвідувальних органів України, АК, уповноважених осіб НКЦПФР, НГ та інших органів, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції;

3) *державний виконавець* (ч. 2 ст. 342 КК України) – представник влади, який здійснює примусове виконання судових рішень, постановлених іменем України та рішень інших органів (посадових осіб), виконання яких покладено на державну виконавчу службу, у порядку передбаченому законом;

4) *приватний виконавець* (ч. 2 ст. 342 КК України) – суб'єкт незалежної професійної діяльності, уповноважений державою у визначених законом випадках здійснювати примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

5) *члени громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону* (ч. 2 ст. 342 КК України) – це члени об'єднання, загону, дружини або іншої організації людей, створеної для підтримання громадського порядку і охорони державного кордону, які мають статут і зареєстровані у встановленому порядку в органах місцевого самоврядування.

6) *військовослужбовці* (ч. 2 ст. 342 КК України) – це особи офіцерського складу, прапорщики, мічмани, військовослужбовці строкової та надстрокової служби та військової служби за контрактом Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої

розвідки України, військ цивільної оборони, Державної спеціалізованої служби транспорту, а також інших військових формувань, що створюються Верховною Радою України, стратегічних сил стримування, які дислокуються на території України, курсанти військових навчальних закладів.

7) Уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – працівник цього Фонду, який від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених законом та/або делегованих Фондом, виконує дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації неплатоспроможного банку та/або ліквідації банку.

Об'єктивна сторона характеризується двома обов'язковими ознаками:

- 1) суспільно небезпечним діянням – у вигляді опору потерпілому;
- 2) часом вчинення кр. пр. – під час виконання обов'язків.

Під **опором** слід розуміти активну фізичну протидію винного здійсненню особою своїх службових обов'язків. Опором є дії, які:

1) безпосередньо спрямовані проти особи потерпілого, тобто винний впливає на його організм, застосовуючи фізичну силу (суб'єкт відштовхує потерпілого або наносить йому удари; спрямовує автомобіль на працівника поліції);

2) спрямовані проти предметів, необхідних потерпілому для виконання своїх службових чи громадських обов'язків (винний вириває з рук державного виконавця ухвалу суду, яка дозволяє останньому примусово проникнути до житла особи, у якій знаходиться майно боржника, та знищує цей документ; вихоплює з рук працівника правоохоронного органу зброю або спец-засіб і втікає);

3) потерпілому потрібно нейтралізувати в безпосередньому контакті з ним (перебороти суб'єкта, який хапається за громіздкі предмети (дерево, стовп), щоб утримати затримання);

4) створюють перешкоди для вільного пересування потерпілого (особа перешкоджає державному виконавцю входити до приміщення чи сховища, які належать боржнику, для проведення їх огляду – закриває або притримує двері).

Кр. пр. вважається *закінченим* з моменту початку активної протидії виконанню відповідним потерпілим вищеназваних обов'язків.

Суб'єкт – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку.

Суб'єктивна сторона – *прямий умисел*.

Кваліфікуючі ознаки (ч. 3 ст. 342 КК України): поєднання опору з примушенням потерпілого шляхом насильства (тілесні ушкодження, незаконне позбавлення волі, зв'язування або інші насильницькі дії) або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій.

7. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України)

З об'єктивної сторони втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця означає вплив у будь-якій формі на нього, тобто конкретні дії, спрямовані на перешкоджання виконанню цим працівником службових обов'язків, здійсненню судово-експертної діяльності або на те, щоб добитися прийняття незаконних рішень. Втручання може бути у різних формах (умовляння, шантажування, погроза відмовити у наданні законних благ, а також будь-які інші форми впливу). Вплив може здійснюватися усно, письмово (у тому числі й анонімно), за допомогою засобів масової інформації (публікації в газетах, виступи по радіо, телебаченню тощо) як особисто, так і за допомогою інших осіб.

Умовляння – це прохання, переконання, поради, обіцянка надати будь-які послуги, схиляння потерпілого до вчинення чи невчинення будь-яких дій, що перешкоджають виконанню ним службових обов'язків, прийняттю законного рішення.

Шантажування – це погроза розголосити відомості, що ганьблять потерпілого чи близьких йому осіб, або інші відомості, які потерпілий хотів би зберегти в таємниці, тощо.

Інші форми впливу – незаконна відмова у наданні певних благ, протиправне позбавлення пільг, переваг, втручання в особисте життя, погроза насильством тощо.

Це кр. пр. є *закінченим* із моменту втручання в діяльність працівника правоохоронного органу чи працівника державної виконавчої служби незалежно від того, чи призвело це до прийняття незаконного рішення, чи перешкодило виконанню своїх обов'язків.

Суб'єктом цього кр. пр. є будь-яка особа, яка досягла *16 років*, за ч. 2 ст. 343 КК України – *службова особа*.

Суб'єктивна сторона цього кр. пр. – *прямий умисел*, поєднаний із *метою* перешкодити виконанню названим працівникам своїх службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень.

У ч. 2 ст. 343 КК України передбачена відповідальність за ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню кр. пр. чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища.

8. Пгроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України)

Основний безпосередній об'єкт – нормальна діяльність правоохоронних органів, їх авторитет

Додатковий обов'язковий об'єкт за ч.1 – психічне здоров'я потерпілих осіб, за ч.ч. 2, 3 – фізичне здоров'я потерпілих осіб.

Потерпіла особа – працівники правоохоронних органів та їх близькі родичі.

Об'єктивна сторона:

1) погроза (ч. 1 ст. 345 КК України) вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна. Під погрозою насильством слід розуміти погрозу заподіяння потерпілому побоїв, тілесних ушкоджень, інших насильницьких дій.

2) заподіяння побоїв, а також тілесних ушкоджень – легких, середньої тяжкості або тяжких (ч. 3 ст. 345 КК України).

Суб'єкт – осудна особа, яка досягла 16-річного віку, а у вигляді заподіяння середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень – 14-річного віку.

Суб'єктивна сторона – *прямий умисел* + поєднаний із спеціальним *мотивом*, а саме у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Кваліфікуючі ознаки (ч. 4 ст. 345 КК України) вчинення організованою групою.

9. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України)

Потерпілими є працівники правоохоронних органів, працівники органів державної виконавчої служби, приватні виконавці (у тому числі після звільнення з посади) або їх близькі родичі.

Близькі родичі та члени сім'ї – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Предметом кр. пр. може бути як рухоме, так і нерухоме майно (гроші, цінні папери, жилий будинок, господарські споруди, дача, меблі, автомобіль, худоба, насадження тощо), яке є власністю вищезазначених осіб.

Об'єктивна сторона цього кр. пр. полягає у знищенні або пошкодженні цього майна.

При розв'язанні питання, чи є кр. пр. умисне знищення або пошкодження майна, необхідно враховувати не лише вартість і розмір майна у натуральному вигляді (вага, об'єм, кількість), а й значення знищеного або пошкодженого майна для потерпілого. Знищення малоцінного майна або незначне пошкодження майна без кваліфікуючих обставин, передбачених ч. 2 ст. 347 КК України, відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України не є кр. пр.

Кр. пр. вважається *закінченими* із моменту спричинення майнової шкоди потерпілому. Якщо винному не вдалося знищити або пошкодити майно потерпілого з причин, що не залежали від його волі, вчинене слід кваліфікувати як замах на кр. пр. за ч. 2 або ч. 3 ст. 15 та ст. 347 КК України.

Суб'єкт цього кр. пр. за ч. 1 ст. 347 КК України – будь-яка особа, якій виповнилося 16 років, а за ч. 2 – особа, яка досягла 14-річного віку.

Суб'єктивна сторона цього кр. пр. – *умисна вина*. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є те, що знищення або пошкодження майна вчиняється з виконанням службових обов'язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (у тому числі у минулому).

Із суб'єктивної сторони ставлення винного до загибелі людей чи інших тяжких наслідків можливе лише у формі *необережної вини*.

Кваліфікуючими ознаками (ч.2 ст. 347 КК України) є вчинення тих самих дій:

- 1) шляхом підпалу, вибуху, іншим загальнонебезпечним способом;
- 2) що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

10. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України)

З **об'єктивної сторони** кр. пр. полягає у посяганні на життя зазначених осіб чи їхніх близьких родичів, тобто в умисному вбивстві або замаху на нього.

Форми і способи посягання на життя потерпілих для кваліфікації значення не мають.

Кр. пр., передбачене ст. 348 КК України, з *об'єктивної сторони* має місце лише тоді, коли посягання на зазначених осіб вчинено у зв'язку з їх службовою діяльністю або громадською діяльністю щодо охорони громадського порядку і державного кордону. Для складу кр. пр. не має значення, чи був потерпілий у цей момент при виконанні обов'язків, чи ні (наприклад, був у відпустці). Але якщо вбивство або замах на вбивство вчинене не у зв'язку зі службовою діяльністю або громадською діяльністю щодо охорони громадського порядку (наприклад, на ґрунті особистих неприязних стосунків або з ревнощів), то ст. 348 КК України не застосовується.

Кр. пр. вважається *закінченим* із моменту замаху на вбивство.

Суб'єктом цього кр. пр. може бути особа, яка досягла *14-річного віку*.

Суб'єктивна сторона цього кр. пр. – *умисна вина*.

11. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи (ст. 353 КК України)

Об'єктивна сторона цього кр. пр. виявляється у самовільному присвоєнні владних повноважень або звання службової особи, поєднаному із вчиненням будь-яких суспільно небезпечних діянь.

Під *самовільним присвоєнням владних повноважень або звання службової особи* слід розуміти неправомірне (на порушення встановленого порядку, за відсутності підстав) прийняття особою на себе таких повноважень або звання і введення в оману оточуючих стосовно свого дійсного статусу.

Форма присвоєння може бути різна: словесна; надання підроблених або чужих документів тощо. Складу цього кр. пр. немає, якщо особа видає себе за

представника тієї або іншої професії (лікаря, артиста, тренера, сантехніка, електрика). Присвоєння владних повноважень або звання службової особи матиме місце і тоді, коли особа, помилково прийнята за службову, підтримує помилкову думку інших осіб, користується їх помилкою і вчиняє суспільно небезпечні дії. Ці дії можуть бути як кримінально протиправними (крадіжка, шахрайство), так і являти собою адміністративні делікти (наприклад, особа видає себе за регулювальника дорожнього руху і створює небезпечну дорожньо-транспортну ситуацію). Якщо дії, вчинені з використанням самовільно присвоєного звання, утворюють кр. пр., необхідна додаткова кваліфікація за відповідними статтями КК України.

Суб'єкт цього кр. пр. – будь-яка особа, яка досягла *16-річного віку*. У разі присвоєння службовою особою більш високого звання або посади з більш широкими повноваженнями, якщо ця особа є працівником правоохоронного органу, то можлива відповідальність за кр. пр. у сфері службової діяльності (ст. 365 КК України).

Суб'єктивна сторона цього кр. пр. – *прямий умисел*. **Мета** самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи – використати їх для вчинення суспільно небезпечного діяння. За відсутності такої мети цей склад виключається.

У ч. 2 ст. 353 КК України передбачена відповідальність за вчинення того самого діяння, пов'язаного з використанням форменого одягу чи службового посвідчення працівника правоохоронного органу.

12. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК України)

Об'єктивна сторона кр. пр. має вираз у вчиненні таких двох взаємопов'язаних дій:

1) вимога виконати чи не виконати договір, угоду чи інше цивільно-правове зобов'язання;

2) погроза насильства над потерпілим або його близькими родичами, пошкодження чи знищення їх майна (ч. 1),

2.1) погроза вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, фактичне застосування насильства, що не є небезпечним для життя і здоров'я, пошкодження чи знищення майна (ч. 2),

2.2) застосування насильства, що є небезпечним для життя або здоров'я потерпілого (ч. 3).

Обов'язковою умовою кваліфікації за цією статтею є наявність цивільно-правового зобов'язання, за яким одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботи, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ст. 509 ЦК).

Моментом *закінчення* кр. пр. є пред'явлення вимоги виконати чи не виконати договір, угоду чи інше цивільно-правове зобов'язання, поєднаної із зазначеними у ст. 355 КК України погрозами або насильством, незалежно від її фактичного виконання потерпілим.

Суб'єкт – *загальний*, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16 років.

Суб'єктивна сторона – вина у формі *прямого умислу*. Для кваліфікації цього кр. пр. слід встановити відсутність умислу на вчинення вимагання, тобто на протиправне заволодіння майном потерпілого, правом на майно або вчинення їм на користь винного дій майнового характеру.

У ч. 2 ст. 355 КК України передбачена відповідальність за вчинення зазначеного кр. пр. повторно або за попередньою змовою групою осіб, або із погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднане з насильством, що є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна.

У ч. 3 ст. 355 КК України передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або такі, що завдали великої шкоди чи спричинили інші тяжкі наслідки. Умисне вбивство, а також спричинення тяжких тілесних ушкоджень не охоплюється ст. 355 КК України і вимагає додаткової кваліфікації за відповідними статтями КК. Питання про визнання шкоди великою вирішується виходячи з фактичних обставин справи, залежно від вартості знищеного і витрат на відновлення пошкодженого майна, його історичної або культурної цінності, значення для потерпілого, розміру упущеної вигоди тощо. *Іншими тяжкими наслідками* можуть бути самогубство потерпілого; завдання тяжкої шкоди здоров'ю і власності третіх осіб у результаті дій, спрямованих на знищення майна загальнонебезпечним способом; банкрутство юридичної особи, власником якої є потерпілий або потерпілі тощо.

13. Умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі (ст. 360 КК України)

Безпосередній об'єкт – встановлений порядок забезпечення інформаційного обміну за допомогою телекомунікаційної мережі.

Предмет:

- 1) телекомунікаційна мережа;
- 2) технічні засоби телекомунікації;
- 3) споруди електрозв'язку, що входять до складу телекомунікаційної мережі

Об'єктивна сторона – *матеріальний склад* кр. пр.:

- 1) суспільно небезпечне діяння – пошкодження або руйнування предмету кр. пр.;
- 2) суспільно небезпечний наслідок віді припинення надання телекомунікаційних послуг,
- 3) причинний зв'язок між діянням та наслідками

Суб'єкт – загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16 років.

Суб'єктивна сторона – *прямий умисел*.

Кваліфікуючі ознаки за ч. 2 ст. 360 КК України:

- 1) повторно;
- 2) за попередньою змовою групою осіб;
- 3) загальнонебезпечним способом.

Особливо кваліфікуючі ознаки за ч. 3 ст. 360 КК України:

- 1) таке, що заподіяло майнову шкоду у великому розмірі (у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян);
- 2) тяжкі наслідки (дії, що спричинили припинення надання телекомунікаційних послуг на критично важливі об'єкти інфраструктури).

Питання до самоконтролю:

1. Хто може бути потерпілим від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України?
2. Які насильницькі кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян передбачені КК України?
3. У чому полягає самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи України?
4. Що є предметом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 357 і ст. 358 КК України?
5. Які об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 357 КК України?
6. Які об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 358 КК України?
7. Як слід кваліфікувати використання особою документа, який вона сама підробила України?
8. У чому відмінність предметів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 357 та 358 КК України?
10. Які об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 355 КК?
11. У чому відмінність примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань від вимагання?
12. Які об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 356 КК України?

Запорізький національний університет
Кримінальне право

